

XVII DE 'GRUNDSTEINSPRUCH'
(Inhoudsoverzicht op p. 418)

N.B.: de Grundsteinspruch vraagt onvermijdelijk - om te beginnen - enige voorkennis van het antroposofische gedachtegoed. Daarbij en vooral daarna kan onder andere een boekje als 'DE GRONDSTEEN' behulpzaam zijn, waarin tevens de volledige Duitse tekst is opgenomen.¹ Dezelfde tekst hebben we hieronder vermeld, op p. 396/397, doch voorzien van enkele tellingen. Er zijn overigens verschillende versies, die soms op niet onbelangrijke details verschillen. We komen daar nog op terug. Op p. 398 staat een 'vertaling'; later zal duidelijk worden waarom we daar niet mee konden volstaan.

17.01: *Een aantekening als inleiding*

- "In het 1e deel van deze eeuw bracht Rudolf Steiner de antroposofie: eerst als filosofie, als 'weg in het denken', vervolgens als grondslag voor vernieuwing van kunst en religie, tenslotte als impuls voor sociaal handelen in de *driegeleding-initiatieven*, in onderwijs, geneeskunde, landbouw enz. Een afsluiting van deze drie fasen, die elk ongeveer 7 jaar duurden, was de kerstbijeenkomst in Dornach in '23/24 (de *Weihnachtstagung*). Daarbij werd een nieuwe *Algemene Antroposofische Vereniging* gesticht en werd een begin gemaakt met het ontstaan van een Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap, de moderne vorm voor wat in de oudheid een mysterieschool was. Als grondsteen werd door Rudolf Steiner een spreuk geschonken die in de harten werd gelegd van allen die zich met de nieuwe vereniging en de nieuwe Vrije Hogeschool wilden verbinden."²

Het is deze *grondsteinspreuk of grondsteen-meditatie* - vaak kortweg *grondsteen* genoemd - die tot op zekere hoogte ook het onderwerp is van dit hoofdstuk, hoewel we wat betreft de Antroposofische Vereniging buitenstaander zijn.

17.02: *Iets van de voorgeschiedenis
Relatie met de dodecaëder*

Rond 10 jaar eerder, op 20 sept. 1913, werd in Dornach de *Grundstein* gelegd waarboven later het Goetheanum zou verrijzen. *Déze grondsteen bestaat uit 2 aan elkaar bevestigde koperen dodecaëders, een grote en een kleine, tezamen bijna een meter.*³ In de Oudejaarsnacht van 1922 ging dit (1e) Goetheanum in vlammen op. Bij de grondsteenlegging tijdens de Kerstbijeenkomst in 1923 werd, zoals hierboven opgemerkt, de grondsteen niet in de aarde, maar *in de harten van de aanwezigen* gelegd. Steiner sprak daarbij van de *wereld-dodecaëder*, waartegenover wij de *mensen-dodecaëder* plaatsen en *die wij in de bodem van onze zielen neerlaten.*⁴ Wat betreft de voorgeschiedenis nog het volgende:

- "Oorspronkelijk zou het Goetheanum - toen nog 'Johannesbau' - in München komen. Daar werden van 1910-1913, steeds in augustus, de Mysterie-drama's van Rudolf Steiner opgevoerd: eerst voor leden van de Theosofische, later voor die van de Antroposofische Vereniging. Men wilde voor deze Mysterie-opvoeringen een eigen gebouw. Steiner maakte het ontwerp. Daarbij waren twee uitgangspunten mogelijk, die tevens bepaalden waar de vormgeving vooreerst het meest essentieel was: - wat moet binnen gebeuren?
- hoe past het bouwwerk in kunstzinnig opzicht zo goed mogelijk in de omgeving?

1 Zeylmans v. E.: p. 88/91. 2 Lievegoed: p. 7. 3 Bemmelen : p. 33. 4 Zeylmans v. E.: p. 28.

Aanvankelijk ging Rudolf Steiner duidelijk van het 1e uit. Het werden 2 in elkaar overgaande ronde ruimten van verschillende grootte, onder twee door zuilen gedragen en elkaar snijdende koepels. Hierbij stond de vormgeving binnen zozeer op de voorgrond, dat hij op de vraag hoe de buitenvorm zou moeten zijn, als antwoord gaf dat het hem het liefste zou zijn als men het hele bouwwerk met aarde zou overdekken en er gras op liet groeien . . . Het werd echter geen München, temidden van straten en huizen, maar Dornach, boven op een heuvel. Daar kwamen pas de (zeer bijzondere) vensters in het ontwerp."¹ Dit 1e Goetheanum was - behalve het fundament - geheel van hout. Het 2e, op dezelfde plaats, werd van beton.

17.03: *De getalstructuur in de Grundsteinspruch*

Tijdens bovengenoemde bijeenkomst klonk op 25 december 1923 voor het eerst de *Grondsteinspreuk*: een driedelige meditatie over *het wezen van de mens*, uitgesproken in de vorm van 3 tweedelige strofen, die worden gevolgd door een 4e. Deze laatste gaat over de *Zeiten-Wende* en raakt daarmee het gebeuren op Golgotha. Door het geheel, bestaande uit 91 regels van 1-7 woorden, wordt zo ontzaglijk veel aangeduid, dat het evenals het Goetheanum zelf een wonder van vormgeving genoemd kan worden. Wie leest wat over dit bouwwerk is geschreven door mensen die er intensief op zijn ingegaan, krijgt de indruk dat hij zich met dat onderwerp op de drempel van een andere wereld bevindt. Het begin van een nieuwe, doch ook het einde van een oude wereld; een eigenaardige betrekking tot zowel verleden als toekomst . . . . . : *een Wendingspunt*.

Het opvallende in deze berichten is dat dit Goetheanum en al hetgeen er mee samenhangt, verband houdt met zowel de dodecaëder als met de plaats en bestemming van het menselijk wezen resp. van de mensheid in de Kosmos.

En daarmee is tevens duidelijk waarom we dit onderwerp - *de Grondsteen* - voor het laatst bewaard hebben. In het voorgaande is immers uitvoerig gebleken dat enkele getallen die in de dodecaëdrische ruimte tot uitdrukking komen, over een tijdsbestek van meer dan 45 eeuwen eveneens in tal van culturen zijn aan te tonen. Steeds op bijzondere plaatsen en in eigenaardige correspondentie met het kwalitatief aspect van het betreffende getal. Een relatie met de Oude Mysteryën - en dus met de plaats en de bestemming van het menselijk wezen in de Kosmos - was in diverse gevallen nauwelijks meer een vermoeden te noemen, eerder een voor de hand liggende vanzelfsprekendheid. Verdere sporen in de tijd vonden we in *Chartres*, twee eeuwen later in de *Divina Commedia*. In de 16e eeuw nog in *de Chymische Bruiloft van Christian Rosencreutz* en in de 1e helft van de 17e eeuw verschijnt er nog iets in *het Amsterdamse Stadhuis*.² Dan is het weer een paar eeuwen 'stil . . .', totdat hun eigenaardig getuigenis, als een rode draad in de tijd in het begin van deze eeuw weer tevoorschijn komt in Dornach. Want niet alleen is daar sprake van de Nieuwe Mysteryën - en dus ook weer van de plaats en de bestemming van de mens - doch bovendien verschijnt daar de dodecaëder, als *Grundstein*, overgaande in de *Grundsteinspruch*, waarin - zoals nog zal blijken - een onmiskenbare getalstructuur aanwezig is, met daarin de aanduiding:

71

het Goddelijk Kind.

N.B.: merkwaardig, Wijnmalen moet zijn werk met betrekking tot het kwalitatief aspect van getallen zijn begonnen tijdens de bouw van het Goetheanum; zonder dat hier voor zover ons bekend sprake was van een bewuste relatie.³

1 Hartmann: p.9/13; in dit boekje afbeeldingen in kleur van deze vensters; uiteraard wekt het licht-doorlatende gekleurde glas in het Goetheanum zelf nog een heel andere indruk.

2 Zie afb. 20, p. 71. 3 Dat hij in '23 reeds ' bezig was met getallen' hoorden we in '83 van zijn dochter.

			- T E L L I N G E N -		
∇	∇	∇	∇	∇	∇
I-A	1	1	Menschenseele!	1	12
	2	2	Du lebest in den Gliedern,	5	20
	3	3	Die dich durch die Raumeswelt	5	20
	4	4	In das Geistesmeereswesen tragen:	4	28
	5	5	Übe G e i s t - E r i n n e r n	2	15
	6	6	In Seelentiefen,	2	13
	7	7	Wo in waltendem	3	13
	8	8	Weltenschöpfer-Sein	1	16?
	9	9	Das eigne Ich	3	9
	10	10	Im Gottes-Ich	2	10
	11	11	Erweset;	1	7
	12	12	Und du wirst wahrhaft l e b e n	5	23
	13	13	Im Menschen-Welten-Wesen.	2	20
				Totaal:	<u>36 206?</u>
I-B	14	14	1 Denn es waltet der Vater-Geist der Höhen	7	32
	15	15	2 In den Weltentiefen Sein-erzeugend:	4	27
	16	16	3 Ihr Kräfte-Geister,	2	15
	17	17	4 Lasset aus den Höhen erklingen,	5	25
	18	18	5 Was in den Tiefen das Echo vindt.	7	25
	19	19	6 Dieses spricht:	2	11
	20	20	7 Aus dem Göttlichen weset die Menschheit.	6	29
	21	21	8 Das hören die Geister in Ost, West, Nord, Süd:	9	32
	22	22	9 Menschen mögen es hören.	4	19
				Totaal:	<u>46 215</u>
II-A	23	1	Menschenseele!	1	12
	24	2	Du lebest in dem Herzens-Lungen-Schlage,	5	32
	25	3	Der dich durch den Zeitenrhythmus	5	26
	26	4	Ins eigne Seelenwesensfühlen leitet:	4	30
	27	5	Übe G e i s t - B e s i n n e n	2	15
	28	6	Im Seelengleichgewichte,	2	19
	29	7	Wo die wogenden	3	12
	30	8	Welten-Werde-Taten	1	16
	31	9	Das eigne Ich	3	9
	32	10	Dem Welten-Ich	2	11
	33	11	Vereinen;	1	7
	34	12	Und du wirst wahrhaft f ü h l e n	5	24
	35	13	Im Menschen-Seelen-Wirken.	2	21
				Totaal:	<u>36 234</u>
II-B	36	14	1 Denn es waltet der Christus-Wille im Umkreis	7	35
	37	15	2 In den Weltenrhythmen Seelen-begnadend:	4	34
	38	16	3 Ihr Lichtes-Geister,	2	15
	39	17	4 Lasset vom Osten befeuern,	4	21
	40	18	5 Was durch den Westen sich formet.	6	25
	41	19	6 Dieses spricht:	2	11
	42	20	7 In dem Christus wird Leben der Tod.	7	27
	43	21	8 Das hören die Geister in Ost, West, Nord, Süd:	9	32
	44	22	9 Menschen mögen es hören.	4	19
				Totaal:	<u>45 219</u>
				Δ	Δ
<i>Regel-nr.</i> van het				Aantal	Aantal
Δ 2e deel van de strofe;				woorden	klanktekens
Δ van de strofe als geheel;				(N.B.: invloed	koppelttekens!)
Δ van het totaal.					
Δ <i>Strofe-nr.</i>					

		- T E L L I N G E N -			
▽	▽	▽	▽	▽	▽
III-A	45	1	Menschenseele!	1	12
	46	2	Du lebest im ruhenden Haupte,	5	23
	47	3	Das dir aus Ewigkeitsgründen	4	23
	48	4	Die Weltgedanken erschliessel:	3	24
	49	5	Übe G e i s t - E r s c h a u e n	2	14
	50	6	In Gedanken-Ruhe,	2	14
	51	7	Wo die ewigen Götterziele	4	20? b)
	52	8	Welten-Wesens-Licht	1	16
	53	9	Dem eignen Ich	3	10
	54	10	Zu freiem Wollen	3	13
	55	11	Schenken;	1	7
	56	12	Und du wirst wahrhaft d e n k e n	5	24
	57	13	In Menschen-Geistes-Gründen.	2	22
				<u>Totaal:</u>	<u>36 222?</u>
III-B	58	14	1 Denn es walten des Geistes Weltgedanken	6? 33	c)
	59	15	2 Im Weltenwesen Licht-erflehend:	3	26
	60	16	3 Ihr Seelen-Geister,	2	15
	61	17	4 Lasset aus den Tiefen erbitten,	5	24
	62	18	5 Was in den Höhen erhöret wird.	6	24
	63	19	6 Dieses spricht:	2	11
	64	20	7 In des Geistes Weltgedanken erwachet die Seele.	7	37
	65	21	8 Das hören die Geister in Ost, West, Nord, Süd:	9	32
	66	22	9 Menschen mögen es hören.	4	19
				<u>Totaal:</u>	<u>44? 221</u>
IV-A	67	1	In der Z e i t e n - W e n d e	3? 15	d)
	68	2	Trat das Welten-Geistes-Licht	3	23
	69	3	In den irdischen Wesensstrom;	4	24
	70	4	Nacht-Dunkel	1	10
	71	5	Hatte ausgewaltet;	2	15
	72	6	Taghelles Licht	2	13
	73	7	Erstrahlte in Menschenseelen;	3	25
	74	8	Licht,	1	4
	75	9	Das erwärmet	2	11
	76	10	Die armen Hirtenherzen;	3	19
	77	11	Licht	1	4
	78	12	Das erleuchtet	2	11
	79	13	Die weisen Königshäupter.	3	19
				<u>Totaal:</u>	<u>30? 193</u>
IV-B	80	14	1 Göttliches Licht,	2	13
	81	15	2 Christus-Sonne	1	12
	82	16	3 Erwärme	1	7
	83	17	4 Unsere Herzen,	2	12
	84	18	5 Erleuchte	1	7
	85	19	6 Unsere Häupter,	2	12
	86	20	7 Dass gut werde,	3	12
	87	21	8 Was wir	2	6
	88	22	9 Aus Herzen gründen,	3	15
	89	23	10 Was wir	2	6
	90	24	11 Aus Häuptern	2? 9?	e)
	91	25	12 Zielvoll führen wollen.	3? 19?	f)
				<u>Totaal:</u>	<u>24? 130?</u>
				<u>Totaal generaal:</u>	<u>297? 1640?</u>

N.B.: hoewel gebaseerd op een tekst in het handschrift van Rudolf Steiner, zijn in 6 regels - zie de ?? - afwijkingen met invloed op de tellingen; meer bijzonderheden op p. 399.

I-A	Regelnr.	III-A
Mensenziel!	1	Mensenziel.
Gij leeft in de leden,	2	Gij leeft in de harte-long-slag,
Die u door de ruimtewereld	3	Die u door het tijdenritme
In het wezen van de geestzee dragen:	4	In 't eigen zielewezensvoelen leidt:
Oefen g e e s t - h e r i n n e r e n	5	Oefen g e e s t - b e z i n n e n
In zielediepten,	8	In ziele-evenwicht,
Waar in werkend	7	Waar de golvende
Wereldschepper-zijn	8	Wereld-wordings-daden
Het eigen Ik	9	Het eigen Ik
In 't Godes-ik	10	Met het Wereld-ik
Wezend wordt;	11	Verenigen;
En gij zult waarlijk l e v e n	12	En gij zult waarlijk v o e l e n
In 't mensen-wereld-wezen.	13	In 't mensen-ziele-werken.
I-B		II-B
Want de Vadergeest der hoogten werkt	14	Want de Christuswil in de omtrek werkt
In de werelddiepten zijn-verwekkend:	15	In de wereldritten zielen begenadigend:
Gij krachten-geesten,	18	Gij licht-geesten,
Laat uit de hoogten klinken,	17	Laat uit het oosten aanvuren,
Wat in de diepten de echo vindt.	18	Wat door het westen zich vormt.
Dit spreekt:	19	Dit spreekt:
Uit het goddelijke is de mensheid wezend.	20	In de Christus wordt leven de dood.
Dat horen de geesten in oost, west,	21	Dat horen de geesten in oost, west,
noord, zuid:		noord, zuid:
Mogen mensen het horen.	22	Mogen mensen het horen.
III-A		IV-A
Mensenziel.	1	In der tijden wending
Gij leeft in het rustende hoofd,	2	Trad het Wereld-geesteslicht
Dat u uit eeuwigheidsgronden	3	In de aardse wezensstroom;
De wereldgedachten ontsluit:	4	Nacht-donker
Oefen g e e s t - s c h o u w e n	5	Heerste niet langer;
In gedachtenrust,	6	Daghelder licht
Waar de eeuwige godendoelen	7	Straalde in mensenzielen
Wereld-wezens-licht	8	Licht
Aan het eigen Ik	9	Dat verwarmt
Tot vrij willen	10	De arme herdersharten;
Schenken;	11	Licht
En gij zult waarlijk d e n k e n	12	Dat verlicht
In mensen-geestes-gronden.	13	De wijze koningshoofden.
III-B		IV-B
Want werkzaam zijn des Geestes wereldgedachten	14	Goddelijk licht,
In het wereldwezen om licht smekend:	15	Christus-zon
Gij ziele-geesten,	16	Verwarm
Laat uit de diepten vragen	17	Onze harten,
Wat in de hoogten verhoord wordt.	18	Verlicht
Dit spreekt:	19	Onze hoofden,
In des Geestes wereldgedachten ontwaakt de ziel	20	Dat goed worde
Dat horen de geesten in oost, west, noord, zuid:	21	Wat wij
Mogen mensen het horen.	22	Uit harten grondvesten,
	23	Wat wij
	24	Uit hoofden
	25	Doelgericht leiden willen.

I In hoofdzaak gebaseerd op de vertalingen in Zeylmans van Emmichoven: p. 9/11 en Lievegoed: p. 99/107. In een tekst als deze zal echter ook de beste vertaling nog afbreuk doen aan de oorspronkelijke vormgeving.

Afwijkingen in de tekst:

- "De Grondsteenspreuk is in verschillende versies overgeleverd. Afgezien van schrijffouten zijn de wezenlijkste varianten de namen van de hemelse hiërarchieën en de drie Rozenkruiser-spreuken. Een andere variant betreft in de Latijnse versie r. 21:

Das hören die Elementar-geister
von Osten, Westen, Norden, Süden:

(aldus het verslag van 31-12-23 in 'Die Grundsteinlegung', p.43 - 'Sonderdruck aus GA260'. - N.B.: op 01-01-24 is dit: Elementargeister *im* Osten . . . enz.).

Voor de Nederlandse vertaling is de in Rudolf Steiners handschrift gepubliceerde versie aangehouden - zie 'Beiträge zur Rudolf Steiner Gesamtausgabe', Nr. 51/ 52 Dornach, '75.

Een vergissing moeten wij (Zeylm.v.E.) vermoeden, waar in de gepubliceerde tekst geheel aan het slot het woord 'zielvoll' ontbreekt, aangezien het in alle gestenografeerde versies (4x) van de slotregels voorkomt."¹ - Tot zover deze aantekening uit 'DE GRONDSTEEN'.

Bij nauwkeurige vergelijking blijkt echter nog het volgende, zie p. 396/397:

	<i>'DE GRONDSTEEN'</i>		<i>'handschrift'</i>
ad a): r. 8	Weltenschöpfer-Sein	in plaats van	Weltenschöpfer-Sein.
ad b): r. 51	ewigen	„	ew'gen
ad c): r. 58	Geistes Weltgedanken	„	Geistes-Weltgedanken
ad d): r. 67	Zeiten-Wende	„	Zeiten Wende
ad e): r. 90	Aus Häuptern	„	Aus Häuptern führen
ad f): r. 91	Zielvoll führen wollen	„	Wollen.

Deze 'afwijkingen' beïnvloeden de tellingen; c) en d) veranderen het aantal woorden, doch zodanig dat hun combinatie geen wijziging van het totaal betekent. Voorts zijn er een 8-tal afwijkingen in de leestekens, die echter geen invloed op de tellingen hebben.

N.B.: zeer merkwaardig is echter dat *de Latijnse versie* - zie p. 50 in bovengenoemde *Sonderdruck* - gepaard gaat met een extra regel in het 2e gedeelte van de strofen. Dat zou in het totaal 3 extra regels geven, ware het niet dat op p. 51 wordt vermeld dat in het stenogram van de avond van 01-01-24, de slotwoorden van de 3e strofe ontbreken, waardoor het totaal gelijk blijft en de 71e regel dus niet van karakter verandert. We nemen aan dat dit niet op een omissie van de stenograaf berust!

Overzicht van de in 'Rhythmen' opgenomen regels

Regelnr.	02	05	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	20	21	22	23	24	25
Ritme I →	.	◇	◇	◇	◇	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
„ II	.	.	◇	◇	◇	◇	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
„ III	.	◇	.	.	.	.	.	.	◇	◇	.	.	.	.	.	.	.	.
„ IV	.	◇	.	.	.	.	.	.	.	.	+	◇	◇	.	.	.	.	.
„ V	.	◇	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	#	#	#	#	#
„ VI	.	.	.	.	.	.	.	.	#	#	.	.	.	.	◇'	◇	.	.
„ VII	◇	.	.	.	.	.	.	.	◇	◇	.	.	.	.	.	.	.	.

Verklaring → ◇ : Van de 1e 3 strofen de regel met het betreffende nr.
 van de gebruikte ◇' : Als ◇, doch in de reeds vermelde variant van 31-12-23.
 tekens: + : De *Latijnse versie*, met de namen van de Hiërarchiën.
 # : Van de vierde strofe de regel met het betreffende nr.

1 Zeylmans van Emmichoven: p. 93.

Dat in de Grondsteenspreuk een bepaalde getalstructuur tot uitdrukking komt is evident, men telt slechts de regels in de strofen:

$$\begin{array}{r} \text{Ie} + \text{IIe} + \text{IIIe} + \text{IVe} \quad \text{strofe} \\ (13+9) + (13+9) + (13+9) + (13+12) \quad \text{regels.} \\ \text{Totaal } 91 = \text{'Rd.13'} \end{array}$$

(Radiaal 13 = 1+2+3+...+12+13), wat een verwijzing inhoudt naar *hetgeen uitgaat, uitstraalt van 13, 'het Begin van al het Nieuwe'*.

De 1e 3 strofen hebben ieder 13+9 = 22 regels. Als $(13+31)/2$ aanduiding van *het Balanspunt van Begin en Einde*.

Alle 3 beginnen met het woord *Menschenseele*, dat zo een herhaling geeft van wat reeds 22+1 = 23 regels eerder klonk en later opnieuw zal klinken, 22+1 = 23 regels verder. Rudolf Steiner vestigde tijdens de *Weihnachtstagung* - via de '*Rhythmen*'¹ - 7 maal de aandacht op bepaalde samenhangen binnen die 91 regels. Daarbij werden van de drie strofen steeds de qua plaatsing overeenkomstige regels bijeen genomen. Met andere woorden, ook in de 7 ritmen was steeds 23 aanwezig als '22+1'. In hoofdstuk I werd het kwalitatief aspect van dit getal aangeduid als:

Ritme, in Ruimte en Tijd.

Daar viel ook nog in andere voorbeelden de aandacht op het karakter dat 23 vertoonde, namelijk als '22+1'. De meest opvallende in dit verband is uiteraard het stelsel van 22+1 regelmatige lichamen, dat in de relaties tussen de hoekpunten van de dodecaëder verscheen; zie afb. 5, p. 14. Opvallend, omdat de *Grundstein* met al wat daaromheen aan de orde is, zo intensief met de dodecaëder verband houdt. Steiner sprak bij deze gelegenheid over:

das dodecaëdrische (imaginative) Liebesgebilde.

We zijn deze benaming in de antroposofische literatuur herhaaldelijk tegengekomen. Daarbij werd echter nergens gewezen op de bijzondere aritmetische hoedanigheid van de dodecaëder in dit verband. We herinneren daarom aan het getal 323 als 17x19 en aan de bijzondere 'omgevingen' waarin we deze getallen hebben aangetroffen, in treffende correspondentie met hun kwalitatief aspect, te weten:

$$\begin{array}{cc} 17 & 19 \\ \text{Ontvankelijkheid,} & \text{Impuls, Wekkend Vermogen,} \\ \text{het Vrouwelijk Principe} & \text{het Mannelijk Principe} \\ \text{in de Schepping} & \text{in de Schepping} \\ \text{Yin;} & \text{Yang;} \\ & 323, \\ & \text{als } 17 \times 19, \\ & \text{de Goddelijke Liefde, de Geborgenheid} \\ & \text{(conform eerdere aanduidingen).} \end{array}$$

Merkwaardigerwijs verschijnt 323 in de dodecaëdrische ruimte als het aantal Ontmoetingspunten in de hoekpuntrelaties van *de dodecaëder*.

Overigens wordt in Timaios 55-c, *het 5e lichaam* - de dodecaëder - door Plato beschouwd als *het lichaam dat God gebruikte voor het Heelal*.

Voorts toont de tetraëder, binnen de dodecaëdrische ruimte, in zichzelf de getallen 17 en 19. Dat is zeer opmerkelijk, want het is van de 5 regelmatige lichamen het enige waarvan in deze ruimte de hoekpunten, als *Paar van Tegenstellingen* in gescheiden lichamen staan.²

1 St.-GA260: Voor de tekst van de 7 'Rhythmen' verwijzen we naar de betreffende "Sonderdruck". Verdere toelichting o.a. in Zeylmans: p. 52 en Lievegoed: p. 88 e.v.

2 Zie ook 6.02, p. 101 e.v., 3.07, p. 48 e.v. en verder afb. 5, p. 14. Voorts uitvoerig in deel B.

N.B.: op p. 407 zal blijken dat de *Grundsteinspruch* als het ware een gezamenlijke expressie geeft van 17 en 19 in de $36 = 17+19$ woorden - 13 regels - van het 1e deel van elk van de eerste 3 strofen. Het 1e woord is daarbij steeds *Menschenseele*. In het 2e deel van deze strofen - 9 regels - komen ze ook afzonderlijk tot uitdrukking (zie onder 17.07, p. 403).

17.04: *Een indruk van wat de Grundsteinspruch (onder andere) behelst*

Een indruk van de wijze waarop de *Grundsteinspruch* beleefd kan worden met betrekking tot de ontwikkeling van het menselijk wezen, geven de volgende aantekeningen, zeer summier:

- "Lievegoed spreekt over de 7 ritmen als meditatiestof. Ze vormen 'een weg', waarbij ze als een ontwikkelingscyclus kunnen worden beleefd. Een cyclus met een innerlijke wetmatigheid, waarbij het 5e, 6e en 7e ritme ervaren kunnen worden als de kiemen voor geestzief, levensgeest en geestsmens. Ze zijn een metamorfose van het 3e, 2e en 1e ritme.

(N.B.: dit betreffen als zodanig toekomstige ontwikkelings-stadia van de mens.)

Wie woord voor woord en zin na zin de weg door de grondsteen gaat, kan ontdekken dat deze een *drempelsteen* is die ons voert vanuit ons gewone cultuurbewustzijn naar een innerlijke wereld waar een ander licht en een andere warmte ons tegemoet stralen. Alle uitspraken die men over de grondsteen kan doen zullen slechts een deel van de complexe werkelijkheid kunnen belichten, maar vele deel-aspecten geven toch een beginnend beeld." ¹

- "Ook Floride wijst op het bijzondere van de *Grondsteen* als hulpmiddel bij de verschillende stadia van meditatie met betrekking tot imaginatie, inspiratie en intuïtie en op de betekenis daarvan in de ontwikkelingsgang van de mens. In een buitengewoon boekje vestigt hij de aandacht op de bijzondere *parallel*en met de drie verzoeken in de woestijn (Luc. 4:1-13) en met hetgeen in de 1e drie levensjaren van de mens aan de orde is wat betreft:

de oriëntatie in de ruimte . . . . . : gaan lopen;
de vorming van het strottenhoofd . . : gaan spreken;
de vorming van de hersenen. . . . . : gaan denken." ²

In verband met deze 1e drie levensjaren nog het volgende:

- "Aan het einde van dit tijdsverloop krijgt de mens de mogelijkheid de indrukken van de buitenwereld in verbinding te brengen met de voorstelling van zijn ik. Dit werken aan het eigen lichaam wordt geleid vanuit gezichtspunten, die veel wijzer zijn dan die welke het volle bewustzijn later ooit kan ontplooiën voor het werken *a a n z i c h z e l f*. De mens zou onder het geweld van deze krachten bezwijken, indien ze *z o n d e r m e e r* op zijn bewuste leven zouden inwerken. Hij zal er zich slechts dan toe moeten wenden, als hij de ontwikkelingsweg gaat die hem in bewust contact brengt met de geestelijke wereld.

Daarvoor is echter een zorgvuldige voorbereiding nodig.

Er is geen betekenisvollere verklaring mogelijk van het woord van Christus:

'Indien gij niet wordt gelijk de kinderens,

zo zult gij in het Koninkrijk der Hemelen geenszins ingaan' (Matth. 18:3).

En in een woord van bijzondere betekenis drukt het Ik-wezen van de Christus zich uit als:

'Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven' (Joh. 14:6).

Dit tekent een (aanvankelijk onbewuste) verbinding met elk mens, indien men bedenkt dat

'lopen' . . . verband houdt met 'het gaan van *de Weg*';
'spreken' . . met het 'tot uitdrukking brengen van *de Waarheid*';
'denken' . . met een orgaan dat de mens op aarde in staat stelt
het Leven te leven als een bewust ik-wezen." ³

1 Lievegoed: p. 88 e.v.; p. 96, 30.

2 Floride: Kap. II, p. 32 e.v.; Kap. IV.

3 St.-GA015: Hfst. I.

N.B.: hoewel misschien aanleiding tot tal van misvattingen, in het bijzonder bij mensen die zich hebben 'bevrijd' van wat van de zijde van *de kerk* mogelijk jarenlang over hen is uitgestort, is hetgeen binnen de antroposofie tot uitdrukking komt niet los te zien van een bepaald centraal gebeuren. Steiner zegt daarvan:

- "*Het mysterie van Golgotha is de eenmalige grootste gebeurtenis binnen de mensheidsontwikkeling.*"¹
- "*De gebeurtenis op Golgotha is een vrije kosmische daad die uit de wereld-liefde voortkomt en die slechts door mensenliefde begrepen kan worden.*"²

17.05: *Het getal 71*

In de vorige hoofdstukken zagen we over een tijdsverloop van rond 35 eeuwen, in ogenschijnlijk zeer uiteenlopende 'omgevingen', aanduidingen van wat ook het kwalitatieve aspect van 71 raakt: *het Goddelijk Kind*.

Toch werd er, voor zover we weten, naar buiten toe nooit over een betrekking met dit getal gesproken. In de structuur van de Grondsteinspreuk blijkt er eveneens een bijzonder accent op te vallen. En ook hier - naar we de indruk hebben - zonder dat er in de antroposofische literatuur aandacht aan wordt besteed. Het valt ook niet in het minst op, zeker niet zonder eerst geattendeerd te zijn op de bijzondere positie die dit getal elders inneemt. Van de 91 regels citeren we van de 4e strofe de 1e 7:

r. 67	In der Zeiten-Wende
„ 68	Trat das Welten-Geistes-Licht
„ 69	In den Irdischen Wesensstrom;
„ 70	<i>Nacht-dunkel</i>
„ 71	<i>Hatte ausgewaltet;</i>
„ 72	<i>Taghelles Licht</i>
„ 73	Erstrahlte in Menschenseelen;

Over de positie van het Wendingspunt kan geen twijfel bestaan. Het is, in de overgang van Nacht-dunkel naar Taghelles Licht, verbonden aan de 71e regel. In 'Die Weihnachtstagung als Zeitenwende' staat met betrekking tot deze woorden:

- "In een eeuwenlange ontwikkeling, door incarnaties in talrijke tijdperken in de geschiedenis, zal deze stroom datgene brengen waardoor de mensen veranderen, tot zijn hoger wezen geboren is als *het Kind*."³

Hierboven spraken we over de *hoekpuntrelaties* binnen de dodecaëdrische ruimte, over de 323 = 17x19 *Ontmoetingspunten* die zich daarin voordoen en over het daarmee verband houdende stelsel van 22 regelmatige lichamen. De 142 hoekpunten van dit stelsel maken stuk voor stuk deel uit van die 323 Ontmoetingspunten. Daarbij geldt, zoals we zagen onder 6.02, p. 101 e.v.

*iedere dodecaëder omvat en vormt de basis van een unieke
verzameling van 22 regelmatige lichamen, waarvan het geheel van
de 142 hoekpunten ligt uitgespannen op
71 diagonalen, die we als 31 zien.*

In het kwalitatief aspect van 71 en 31, ligt een verwijzing naar
het Goddelijk Kind (71),
versluiert in
het Einde, de Oplossing, de Vernietiging, de Dood (31).

1 St.-GA026: Leitsatz Nr. 138.

2 id.: Leitsatz Nr. 49.

3 Grosse: p. 45.

Van deze 31 diagonalen, gaan in de dodecaëdrische ruimte

6 door de middens van de 12 vlakken,

10 door de 20 hoekpunten en

15 door de middens van de 30 ribben.

Met andere woorden, 31 komt naar voren als

Rd.3 + Rd.4 + Rd.5.

De hier verschijnende getallen 3, 4 en 5, die zoals bekend ook de verhoudingen binnen 'de kleinste' pythagorische driehoek bepalen, geven als zodanig tevens de constructieve basis voor de onderlinge positie van de grote en de kleine koepel in het 1e Goetheanum.¹

17.06:

Het getal 42

In hoofdstuk II werd het kwalitatief aspect aangeduid als: *het Oordeel*. Bij de voorbeelden viel op dat op een of andere wijze steeds sprake was van de overgang naar een andere wereld. Ook naar de wereld van na de dood, resp. van voor de geboorte, waarvoor gedurende het aardse leven alleen het bewustzijn van de daartoe ingewijde mens geopend is. Zo troffen we dit getal onder andere aan in de meander rond de voorstelling van de Thracische ruiter - de Priesterkoning - en rond die van Persephone bij Hades in de Onderwereld. Niet te vergeten ook de 42 bijzitters van Osiris in *de Hal des Oordeels*, bij de 'passage' van de overledene. In de dodecaëdrische ruimte zien we dit getal als de kluster van 42 hoekpunten - binnen een totaal van 142 - die we moeten 'passeren' alvorens het volgende stelsel van 22 lichamen te kunnen bereiken. En in de *Grundsteinspruch* is de 42e regel, tezamen met de overeenkomstige regels van de 1e en de 3e strofe:

- r. 20 Aus dem Göttlichen weset die Menschheit.
- r. 42 *In dem Christus wird Leben der Tod.*
- r. 64 In des Geistes Weltgedanken erwachet die Seele.

17.07:

Het getal 127

Tijdens de *Weihnachtstagung* werden de zojuist genoemde regels meermalen uitgesproken. Enkele keren, namelijk 1x op 29-12-23 en 2x op 01-01-24 gebeurde dit conform de oude

Rozenkruisersspreuk:

- r.20 Ex deo nascimur.
- r.42 In Christo morimur.
- r.64 Per spiritum sanctum reviviscimus.

Opmerkelijk is de in elk van de eerste drie strofen aan de orde gestelde *Ontvankelijkheid* - steeds beginnende met de 17e regel - voor wat in de 19e regel als *Impuls*, als *Wekking* wordt aangekondigd met *'Dieses spricht:'*. Dan volgt bovenstaande spreuk! Een kortere samenvatting van wat in essentie met het menselijk wezen aan de orde is, is wellicht niet eens mogelijk. In 1913, tijdens de grondsteenlegging van het 1e Goetheanum, werden deze *10 woorden* óók uitgesproken; samen met andere aanduidingen staan hun beginletters vermeld in het document dat tijdens de plechtigheid een plaats kreeg binnen de koperen dodecaëder.

De bijzondere betekenis van de dodecaëder,
komt mede tot uitdrukking in wat door Rudolf Steiner werd gezegd
bij de grondsteenlegging van het 1e Goetheanum:

¹ Bemmelen: p. 29; in de uitgebreide herdruk p. 57.

• "Als zinnebeeld voor de mensenziel, die zich aan ons grote werk zal wijden, hebben wij deze steen gemaakt. In z'n dubbele twaalfledigheid is deze steen voor ons het zinnebeeld van de actieve, als microkosmos in de macrokosmos afgedaalde mensenziel. Anthropos, de mens, zoals deze afkomstig is van de scheppende wezens der goddelijk-geestelijke hiërarchieën. Aldus is onze grondsteen zinnebeeld van onze eigen ziel, die wij verenigen met wat wij als het juiste geestelijke streven voor de tegenwoordige tijd hebben erkend. En aldus zullen wij deze steen, die is gevormd naar de wereldvormen van de mensenziel, neerlaten in het rijk der elementen. Ontleend aan dit minerale rijk bevinden zich binnen in deze steen twee stenen (N.B.: pyrietkristal in het centrum van elk van de 2 dodecaëders), die duidelijk tot uitdrukking brengen hoe de krachten van de macrokosmos in dit minerale rijk der elementen samenwerken. Deze twaalfledigheid zullen wij, als het ware zinnebeeld van de mensenziel, neerlaten op de plaats waarboven het zinnebeeld van ons werk zich zal verheffen, [. . .]. Binnenin geeft de spreuk van de Rozenkruisers uitdrukking aan de zin van ons streven:

(E.D.N. I.C.M. P.S.S.R.).

Als plechtige belofte van trouw [. . .] staat dit op
*deze steen, die als grondsteen uitdrukking geeft aan de mens, die zichzelf
 in de geest wil zoeken
 in de wereldziel wil voelen en
 in het wereld-ik zich vermoeden.*

Deze steen laten wij neer in het rijk van de verdichte elementen, als zinnebeeld voor de krachten waarheen wij trachten te streven langs de weg van 3, 5, 7, 12 [. . .] (hierna gaat het document in de dodecaëder; deze wordt dichtgesoldeerd en op de plaats van bestemming gebracht).

De grondsteen is als zinnebeeld voor onze ziel in de aarde neergelaten; de steen zij een symbool van het streven naar inzicht, naar liefde, naar moedig handelen, een zinnebeeld van de mensheid. Voor onze zielen zal de steen een symbool zijn, zodat voor ons daar te allen tijde uit de diepste zin van het wereldwoord tot klinken komt:

EX DEO NASCIMUR. IN CHRISTO MORIMUR. PER SPIRITUM SANCTUM REVIVISCIMUS.

*Tot symbool van de mensenziel wijd ik u met de eerste hamerslagen
 die hier voor ons gebouw der waarheid zullen klinken.
 (3, 5 en 7 slagen op de kleine, 12 op de grote dodecaëder) [...]*

Van symbool wordt de steen nu tot *een verborgen geheim* als wij deze aan de aarde toevertrouwen. In drie fasen gaat de mensheid omhoog naar de geheimen van het bestaan: allereerst zijn deze zinnebeelden, vervolgens symbolen, terwijl de ziel het eeuwige wereldwoord leest, maar de diepste diepten van het wereldwoord zijn levend verbonden met de ziel, indien deze zich voor zichzelf een omhulling kan geven uit het rijk van de hiërarchieën. - Zo geven wij de grondsteen een omhulling [. . .] (nadat 12 rode en 1 witte roos op de steen zijn gelegd, wordt deze met aarde bedekt)."¹

We hebben tot dusver in de antroposofische literatuur geen verdere toelichting gevonden op de $(3+5+7) + 12 = 27$ hamerslagen. Wel op de afzonderlijke getallen 5, 7 en 12, zoals vermeld in hoofdstuk IX en X, resp. in deel B hoofdstuk III. De *samen-stelling* van deze 4 getallen duidt op iets bijzonders: blijkens het bovenstaande werd met die slagen de *dodecaëder gewijd tot een symbool van de menselijke ziel*. Hun *Radiaal*, dat wil zeggen *wat er van uitgaat, uitstraalt*, houdt als $(6+15+28) + 78 = 127$, een verwijzing in naar

de Schaal voor Inwoning van het Kind.

¹ Grosse: p. 30/32; p. 40/41.

Dit getal heeft bovendien een relatie met de dodecaëdrische ruimte: op p. 402 spraken we over de 17x19 Ontmoetingspunten - binnen die ruimte - tussen de hoekpuntrelaties van de dodecaëder. Daarbuiten - zie bijlage C - zijn er nog eens 312. In de ruimte als geheel dus $635 = 5 \times 127$. Dat is merkwaardig, want bij Plato gold immers - zie hoofdstuk VI, p. 102 - de Ruimte als *de Schoot van al het Worden* en de Kosmos als *het Kind*. Ook in de 'Grundsteinspruch' zelf zullen we nog indicaties vinden met betrekking tot 127.

We besluiten deze paragraaf met iets over *de grote Artemistempel van Efeze*:

- "Rudolf Steiner wees op de samenhang tussen de brand van de Tempel van Efeze (356 v.C.) en de brand van het (1e) Goetheanum."¹
- "De Mysteriën van Efeze hadden een bijzondere relatie met hetgeen in het Evangelie naar Johannes gezegd wordt over het Woord en met hetgeen aan de orde is met het spraakvermogen van de mens. De leerling kwam er toe het eigen menselijke wezen in verbinding te weten met de Werelgeheimen. Het 'Ken U zelf' kreeg een heilige betekenis, doordat het innerlijk gevoeld en ervaren werd en niet alleen maar van theoretische waarde was."²
- "In de Mysteriën van Efeze was de dienst aan 'de in exoterische zin Artemis genoemde godin' er eigenlijk op gericht om op etherisch gebied het geestelijk leven van de Wereld mee te beleven. De nadering tot het godenbeeld gaf een ervaring die kon voeren tot een 'hoorervaring' die, alsof het de taal van de godin zelf was, kan worden aangeduid als: 'Ik verheug mij over *al hetgeen vrucht draagt* in de wijde Wereldether.' Toen de beroemde tempel in brand stond werd elders Alexander de Grote geboren. Aristoteles en diens leerling Alexander waren beiden incarnaties van Ingewijden in de Efezische Mysteriën."³
- "Volgens Plinius was de tempel omgeven door 127 Ionische zuilen, 60 voet hoog, die elk een koning vertegenwoordigden; op de lagere gedeelten van 36 van die 127 was een beeld van Artemis." Maar een plattegrond (?) van de archaische tempel geeft er in totaal slechts 123 te zien.⁴ We kunnen deze aantallen niet meer verifiëren, er is nauwelijks iets overgebleven van wat destijds als een van de wereldwonderen werd beschouwd. We vermelden de door Plinius genoemde aantallen vanwege *de bijzondere relatie tussen het Goetheanum en de Tempel van Efeze, want daar sluiten ze merkwaardig op aan*. Mocht Plinius gelijk hebben dan waren behalve de $36 = 17+19$ zuilen met een beeld van Artemis nog $91 = \text{Rd.}13$ andere te zien.

17.08: *Coincidentie? Of uitdrukking van zinvolheid?*

We spreken nu over een onderwerp vol voetangels en klemmen. Maar daartussen, dat wil zeggen mits in de juiste 'omgeving' wordt gezocht, liggen soms bijzondere aanwijzingen. Bedoeld is hier de *Gematria*, een tak van de boom die in het Hebreeuws *Kabbala* heet en waarin sprake is van die eigenaardige *aanraking tussen tal en taal* die al eerder naar voren kwam onder 1.08 op p.17 en onder 11.02.02 op p.210/211. In dit laatste hoofdstuk ging het om een voorbeeld in het Latijn, hoewel het bij dit verschijnsel in hoofdzaak gaat om het oude Grieks en Hebreeuws. Er zullen wel weinig mathematici zijn die dit onderwerp, zelfs onder bijzondere omstandigheden au sérieux kunnen nemen. De antroposoof Bindel is een voorzichtige uitzondering; hij geeft in een van zijn boeken een paar opvallende voorbeelden.⁵

1 Grosse: p. 68; GA233: Dornach, 31-12-23; ook in enkele andere voordrachten heeft Rudolf Steiner over dit onderwerp gesproken.

2 GA232: Dornach, 02-12-23.

3 GA232: Dornach, 02-12-23.

4 Toksöz: p. 170; geen verdere specificatie van bronnen.

5 Bindel-02: Kap. 21/22.

In de moderne talen bestaat deze *aanraking* niet of nauwelijks meer. Alleen onder wat we dan noemen *bijzondere omstandigheden* komt er nog iets van naar voren.

Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn in die eigenaardige *persoonlijke situaties*, die door Jung zijn aangeduid als *synchroniciteits-verschijnselen*. Uiterlijk gezien hebben die het karakter van een coïncidentie, doch voor het innerlijk leven brengen ze een zinvolheid tot uitdrukking. Het kan ook zijn dat iets van *de aanraking van tal en taal* tevoorschijn komt bij een bijzondere herkomst van woord of formulering. Niet dat dit dan steeds het geval moet zijn, het zal ook pas achteraf blijken, uiteraard vóór een eventuele vertaling. In het geval van de *Grundsteinspruch* is er sprake van zo'n bijzondere herkomst. Die werd als zodanig ook onmiskenbaar door Rudolf Steiner aangegeven:

- "Ich möchte, [...], auch heute (26-12-23) vor Ihnen wiederholen wenigstens einen Teil der *Worte, die mit den Willen der geistigen Welt* gestern zu Ihnen gesprochen worden sind, damit wir sie als *Introduktion* auch heute in unserer Seele haben, indem wir auf die *Verhandlungen* eingehen. [Volgde het 1e deel van elk van de 1e drie strofen.] Und wir kommen *mit solchen aus dem Welten-worte heraus geholte Sprüchen* zurecht, wenn wir sie in unsere eignen Seelen so gliedern, dass sie uns nicht verlassen können. Und sie werden sich gliedern können, wenn sie herausheben zunächst aus dem, was also erklungen hat, dasjenige, was Ihnen den Rhythmus geben kann. [Volgde het 1e van de 7 *ritmen*, bestaande uit de regels 5, 9, 10 en 11 van elk van de 1e 3 strofen.]

Nehmen Sie in diesem Zusammenhange jedes der einzelnen Worte also, dass es nur, wie es dasteht, dastehen kann. Nehmen Sie dasjenige was aus dem Welten-Rhythmus heraus rhythmisiert: eigne Ich im Gottes-Ich, eigne Ich im Welten-Ich, eigne Ich im freien Wollen, und nehmen Sie dasjenige was aufsteigt vom 'Erweset', zu 'Vereinen', zu 'Schenken', wo es übergeht in die moralische Empfindung. Empfinden Sie den Zusammenhang mit dem Geist-Erinnern, Geist-Besinnen en Geist Erschauen: dann werden Sie in dem inneren Rhythmus dasjenige haben, was in diesen Tagen die geistige Welt wirklich zu uns bringt zur Erhebung unserer Herzen, zur Erleuchtung unseres Denkens, zur Beflügelung und Enthusiasmierung unseres Wollens. - En op 27-12-23:

*Sie werden finden, [...], dass, wenn Sie auf die inneren Rhythmen achten, die in diesen Sprüchen liegen, wenn Sie diese inneren Rhythmen der Seele dann gegenwärtig machen und eine entsprechende Meditation, dass heisst ein gedankliches Ruhem darüber in sich selber anstellen, diese Aussprüche dann zu empfinden sind wie die Aussprüche der Weltengeheimnisse, insofern diese Weltengeheimnisse in der Menschenseele auferstehen als menschliches Selbsterkenntnis."*¹

En dan vinden we, vanuit het voor het Duits gangbare alfabet,
als *getalsaanraking* van *Menschenseele*:

127,

de Schaal voor Inwoning van het Kind.

Dit zal zeker niet binnen elke context als *uitdrukking van een zinvolheid* gezien kunnen worden. Waar dat wel het geval is, kan men alleen zelf beoordelen, ook als het verschijnt

binnen de *Grundsteinspruch*, als
het 1e woord van de 1e drie strofen,
die in het bijzonder betrekking hebben op het
Ken U Zelf, naar geest, ziel en lichaam
(zie ook de aantekening op p.416).

¹ St.-GA260: p. 21/23, p. 26/27 (in de 'Sonderdruck').

Er zijn meer mogelijkheden waarop in een tekst als de *Grundsteinspruch* een *getalsaanraking* tot uitdrukking kan komen, n. l. via het aantal strofen, regels, woorden, 'klanktekens' of via de positie van de betreffende letters in het alfabet. Hiervan zijn, naast hetgeen reeds ter sprake kwam, verschillende voorbeelden te geven. Vooraf echter een paar opmerkingen:

- bij tellingen hebben we ons vooreerst gebaseerd op de Duitstalige tekst in 'DE GROND-STEEN' van Zeylmans van Emmichoven, hierboven weergegeven op p. 396/397. Van sommige regels zijn echter, zoals we nog zullen zien, verschillende versies overgeleverd;
- de Opdracht waar Rudolf Steiner voor stond, noopte in veel gevallen tot een bijzondere taalvorming. In de Grondsteinspreuk komt dit tot uiting, bijvoorbeeld in woordsamenstellingen verkregen door het gebruik van koppeltekens. Ook hier bestaan verschillende versies;
- onder *klanktekens* verstaan we de afzonderlijke letters van het alfabet, tenzij in de combinaties au, ch, ei, eu en ie, die elk als 1 klankteken zijn opgevat (zo tellen we in de laatste regel, in het woord 'Zielvoll' 7 klanktekens; staat echter op deze plaats 'Lichtvoll', zoals inderdaad in een bepaalde versie het geval is, dan komen we op 8).

Nemen we nu *het 1e ritme*.

Volgens de aantekening op de vorige pagina betreft dit de regels 5, 9, 10 en 11 van de strofen

I	II	III:
5) Übe Geist-Erinnern	Übe Geist-Besinnen	Übe Geist-Erschauen
9) Das eigne Ich	Das eigne Ich	Dem eignen Ich
10) Im Gottes-Ich	Dem Welten-Ich	Zu freiem Wollen
11) Erweset;	Vereinen;	Schenken;

Het aantal klanktekens in dit 1e ritme is 127, de Schaal voor Inwoning van het Kind.

N.B.: het laatste woord van de 5e regel (koppelteken!), verdeelt de 36 woorden in het 1e deel van de strofen I, II en III in resp. 17(+19), 19(+17) en 15(+21) woorden, dus de 3x36 tezamen in 51 = 3x17 en (57 = 3x19). Het getal 21 houdt een verwijzing in naar *Het Woord* en 15 naar *de Individualiteit*, die mannelijk noch vrouwelijk is. Het geheel betreft vermoedelijk indicaties met betrekking tot bepaalde ontwikkelingen in de scheiding der geslachten.

Bij volgende ritmen komen andere regelcombinaties aan de orde, soms ten dele samenvallend met voorgaande - zie overzicht p. 399. De eerstvolgende nieuwe regel in *het 2e ritme* is:

I	II	III
12) Und du wirst	Und du wirst	Und du wirst
wahrhaft leben	wahrhaft fühlen	wahrhaft denken

Het aantal klanktekens hierin is 71, het Goddelijk Kind.

In het 2e ritme als geheel is het aantal klanktekens

217, d. i. 7x31. Ook hier verschijnt dus 71,

'temidden' van het Einde, de Oplossing, de Ondergang, de Vernietiging, de Dood (31);

dit alles in relatie met *Wijsheid (7)*, resp. met wat zich in de tijd voltrekt.

Vergeleken met het 1e ritme zijn in dit 2e de regels 5 verdwenen;

na de zojuist al genoemde regel 12, wordt ook toegevoegd:

I	II	III
13) Im Menschen-	Im Menschen-	In Menschen-
Welten-Wesen.	Seelen-Wirken.	Geistes-Gründen.

Het aantal klanktekens hierin is 63:

als 9x7 betreft dit in zijn kwalitatief aspect een verwijzing naar *het Leven (9)*, in zijn relatie met *Wijsheid (7)*; als 3x21 naar *de Manifestatie van het Woord (21)*. Men krijgt de indruk dat het 2e deel van de 1e 3 strofen daar in zekere zin op aansluit, zie p.410. Het aantal klanktekens in de regels 12 en 13 tezamen is 134, als 2x67 aanduiding van

Wording, Groei (67).

In het 1e ritme betreffen de regels 9, 10 en 11 bijzonderheden met betrekking tot *het Ik*. De aantekening op p.406 gaf er een geconcentreerde toelichting op. Merkwaardigerwijs is in het totaal van deze 3x3 regels het aantal klanktekens 83: *de (lagere) Wil*. In dit verband:

- "Want het menselijk Ik is niet, het wordt. Het laat zich alleen in zijn worden vatten: het Ik in verleden, heden en toekomst; hoe het in het Ik van God begint *wezend* te worden - zich met het Wereld-Ik verenigt - en opstijgt tot *een in vrijheid willend Ik*."¹

En wat betreft de regels 12 en 13:

- "Een werkelijke zelfkennis berust op de metamorfose van de zielekrachten. Door dit ritme dringt men diep door in de grondleggende structuur van de ziel [...]. Het astrale lichaam van de mens maakt door deze werkzaamheid een loutering door, het wordt, zoals Rudolf Steiner het uitdrukte, tot een Jonkvrouw Sophia"²:
- "En haar komt tegemoet het kosmische Ik, het Wereld-Ik, dat de Verlichting bewerkt, in de christelijke esoteriek: de Heilige Geest."³

In het 3e ritme verschijnen de regels 5, 14 en 15:

I	II	III
14) Denn es waltet der Vater-Geist der Höhen	Denn es waltet der Christus-Wille im Umkreis	Denn es walten des Geistes Weltgedanken
15) In den Weltentiefen Sein-erzeugend:	In den Weltenrhythmen Seelen-begnadend:	Im Weltenwesen Licht-erflehend:

Het aantal klanktekens in de regels 14 is 100, als 10² een aanduiding van
de Werking van het Allerhoogste.

In de regels 15 is dat 87, als 3x29 een aanduiding van
Schepping (29).

In dit verband nogmaals de dodecaëder⁴

Stellen we ons eens voor . . . . een punt in de ruimte . . . . en 10 lijnen, dóór dat punt en qua richting regelmatig over de ruimte verdeeld. Die lijnen markeren in iedere bol rondom dat Ene Middelpunt, 10x2 = 20 posities . . . 20 punten in de ruimte: de hoekpunten van een dodecaëder. De relaties tussen die 20 punten roepen nog meer platonische lichamen tot aanzijn, 22 in totaal, als (13+31)/2 aanduiding van

het Balanspunt van Begin en Einde . . . een Wendingspunt.

Dit stelsel van 22 staat in een ritmisch herhalingspatroon: naar het Middelpunt toe steeds kleiner, naar buiten toe steeds groter. Afmetingen van opvolgende stelsels verhouden zich als *de 3e macht van de Divina Proportio, de Gulden Snede*.

1 Zeylmans van Emmichoven: p. 36.

2 id. : p.53; zie ook noot 3.

3 Hoofdstuk XI, p. 226.

4 Zie ook onder 8.04, p. 162/163 en afb. 5 op p. 14.

De hoekpunten van elk stelsel vormen 71 diametraal geordende paren:

verborgen aanwijzing op het Goddelijk Kind.

Verborgen, want het geheel zien we als 31:

het Einde, de Oplossing, de Vernietiging, de Dood.

Dit alles in onmiddellijke relatie met de oorspronkelijke

10:

het Allerhoogste, in het Ene Middelpunt dat overal is.

De 142 hoekpunten zijn ook in ander opzicht op bijzondere wijze geordend:

op de uiteinden van de 10 diagonalen van de dodecaëder

- het lichaam dat Plato in relatie wist te staan met het Heelal -

vinden we er steeds 5, dus in totaal 100. Als 10^2 aanwijzing op

de Werking van het Allerhoogste.

*Déze 5 zien we uiteraard als 1 zodat juist hier de versluiting tot stand komt van 71 in 31, zie afb. 5. Voor nog andere relaties van 5 met 71 verwijzen we naar hoofdstuk V, p. 92/93. Het getal 29, resp. 87 in de klanktekens van de regels 15, verschijnt eveneens in de dodecaëdrische ruimte en wel als de 87 bouwstenen van de tetraëder, samengesteld als $(1 \times 19 + 4 \times 17)$.¹ Voorts verschijnt 29 binnen deze ruimte op elk van de daar aanwezige 5 kubussen. Beschouwen we namelijk het oppervlak van een kubus als een geheel, dan wordt dit door de oppervlakken van de andere kubussen in 174 stukjes verdeeld²; als 6×29 verwijst dit, in zijn kwalitatief aspect, naar *de Scheppingswet*. In Tim. 31-c zegt Plato over*

het Lichaam der Wereld:

'Zonder het element Aarde zou het niet tastbaar zijn';

de kubus betreft het element Aarde. Tasten kunnen we alleen aan een oppervlak en juist daar verschijnt bij de kubus het getal 29: Schepping;

'Zonder het element Vuur zou het niet zichtbaar zijn';

de tetraëder betreft het element Vuur. Daar zien we 29 in het inwendige, in de ruimtelijke verdeling, als het ware 'vanuit een innerlijke hoedanigheid'. - Tot zover de dodecaëder.

De geometrie van een en ander komt uitvoerig aan de orde in deel B.

Het aantal klanktekens van dit 3e ritme is 231.

Dat is 7×33 of ook $11 \times 21 = \text{Rd.21}$:

wat uitgaat, uitstraalt van het Woord.

Het 4e ritme begint weer met regel 5 en voegt daar aan toe:

I	II	III
16) Seraphim, Cherubim, Throne,	Kyriotetes, Dynamis, Exusiai,	Archai, Arch- angeloi, Angeloi,
17) Lasset aus den Höhen erklingen,	Lasset vom Osten befeuern,	Lasset aus den Tiefen erbitten
18) Was in den Tiefen das Echo findet.	Was durch den Westen sich formet.	Was in den Höhen erhöret wird.

In dit 4e ritme geeft regel 16 *de Latijnse variant* te zien, zoals die daar op 29-12-23 voor het eerst naar voren kwam. Voordien stond hier, evenals later in de handgeschreven versie:

1 Deel B: Hoofdstuk III.

2 Meer hierover in deel B.

I	II	III
16) Ihr Kräfte-Geister,	Ihr Lichtes-Geister,	Ihr Seelen-Geister,

Als we nu in de variant de combinatie ph eveneens als klankteken opvatten - niet de combinatie th, want die geeft als zodanig niet 'iets nieuws' - dan is het aantal klanktekens in deze 3x3 regels 10x21 in plaats van 9x21. En daarmee is het

aantal klanktekens in het 4e ritme: 2x127.

N.B.:

- wat betreft de 18e regel van de 2e strofe, sprak Rudolf Steiner eerst een paar maal van 'formet', later van 'gestaltet'. Op het bord schreef hij 'gestaltet', in zijn op 13-01-24 gepubliceerd handschrift staat 'formet'.¹ Wij hebben 'formet' aangehouden, conform de tekst in het boekje van Zeylmans van Emmichoven. Het verschil is 3 klanktekens;

- opmerkelijk is hoe het getal 21, dat in zijn kwalitatief aspect is aan te duiden als *het Woord*,

in het voorgaande werd aangetroffen in de buurt van, resp. in verband met het 2e gedeelte van de 1e 3 strofen. Bij de 'variant' van regel 16, met de namen van de 3 Hiërarchieën, werd door Rudolf Steiner uitdrukkelijk gewezen op hun relatie met het *Weltenwort*²; de regels 17 en 18 karakteriseren hoe ze als zodanig in het *Weltenall* werkzaam zijn.

De 21e regel van elk van de 3 strofen luidt dan:

Das hören die Geister in Ost, West, Nord, Süd:

gevolgd door de 22e:

Menschen mögen es hören.

In het 5e en 6e ritme wordt ook de 4e strofe betrokken. Vooral in het 2e gedeelte daarvan komen echter allerlei 'varianten', resp. 'afwijkingen' voor. De telling van de klanktekens krijgt daardoor een te speculatief karakter.

Het 7e ritme gaat in op de regels 2, 14 en 15:

I	II	III
2) Du lebest in den Gliedern,	Du lebest in dem Herzens-Lungen-Schlage,	Du lebest im ruhenden Haupte,
14) Denn es waltet der Vater-Geist der Höhen	Denn es waltet der Christus-Wille im Umkreis	Den es walten des Geistes Weltgedanken
15) In den Weltentiefen Sein-erzeugend:	In den Weltenrhythmen Seelen-begnadend:	Im Weltenwesen Licht-erflehend:

*Aantal klanktekens in dit 7e ritme: 262 = 2x131,
de 33e Ondeelbare.*

Ook in het 2e gedeelte van de strofen I, II en III tezamen, dat wil zeggen in de 3x9 regels 13 t/m 22, zien we dit merkwaardige getal verschijnen in het totaal van de klanktekens, namelijk 5x131. Het getalsbeeld geeft de *samentrekking* van 13 en 31, van *Begin en Einde*.

Het bijzondere karakter van deze ritmen,

zoals reeds aangeduid in de aantekening op p. 406,

komt ook tot uitdrukking in hetgeen Rudolf Steiner aansluitend op dit 7e ritme liet horen:

1 St.-GA260: p. 18 en 32, 35, 45 en 50 (Sonderdruck); Beiträge Nr. 51/52: p. 13.   2 St.-GA260: p. 33/34.

- "Wenn Ich Ihnen so die Rhythmen im Zusammenklange aufschreibe, so ist es, weil darin wirklich ein Abbild liegt von Stern-Konstellationen. Man sagt: Saturn steht im Löwen, Saturn steht im Skorpion. Davon hängen Rhythmen ab, die durch die Welt gehen. Geistiges Ursprungsbild liegt in solchen Rhythmen, wie Ich sie aus unseren Sprüchen, die durchaus innerlich geistig-seelisch organisiert sind, im Laufe dieser Tage aufgeschrieben habe."¹

17.09: *Het Balanspunt tussen tetraëderpaar en kubus*

We zagen al voorbeelden van eigenaardige correspondenties tussen *Grundsteinspruch* en dodecaëder, beter gezegd: met de dodecaëdrische ruimte in zijn aritmetische hoedanigheid. Daarbij viel de aandacht tevens op enkele getallen die in deze ruimte bij tetraëder en kubus tevoorschijn komen. Ook op andere wijze blijkt dat de *Grundsteinspruch*, resp. het Goetheanum, met deze twee lichamen een merkwaardige relatie heeft, hoewel daarbij de aanwezigheid van de dodecaëder steeds van invloed blijft. - Ter inleiding eerst iets anders:

- "Bij verschillende gelegenheden heeft Rudolf Steiner er op gewezen dat in de evolutie van de mens, althans sinds een punt in de tijd dat al lang geleden is gepasseerd, twee tegengestelde krachten werkzaam zijn. Krachten die samenhangen met het bestaan van *twee groepen geestelijke wezens, de ahrimanische en de luciferische*:
  - *Lucifer* is de macht, die in de mens alle dweepzieke, vals-mystieke krachten oproept, alles wat de mens er toe wil brengen zich boven zichzelf te verheffen;
  - *Ahriman* is de macht, die de mens nuchter, prozaïsch, bekrompen maakt, die hem verstart en tot het bijgeloof brengt van het materialisme;
  - nu is het wezenlijke van het mens-zijn de inspanning om het evenwicht te bewaren tussen de luciferische en de ahrimanische macht. De *Christus-impuls* helpt de tegenwoordige mensheid om dit evenwicht te bewaren."²

N.B.: bij het lezen van woorden als *de Christus-Impuls*, *Christus-Erkenntnis* en andere met de Christus verband houdende uitdrukkingen in Steiners voordrachten - al of niet vertaald, indien al vertaalbaar - zullen bij een aantal mensen de meest uiteenlopende voorstellingen en gevoelens kunnen opkomen. In de verschillen spreken ongetwijfeld de eigen levenservaringen hun woordje mee. We nemen aan dat die ervaringen, ongeacht hun aard, te zijner tijd op hun wijze dienstig zullen zijn om uiteindelijk licht te krijgen op een verborgen zin in eigen leven en op een verborgen doorverbondenheid met het leven van anderen en met de wereld als geheel. Volgens Rudolf Steiner is juist daarin de Christus van centrale betekenis. Dat de uitwerking van deze zienswijze niet strookt met het beeld dat in de theologie van de Christus is ontstaan, zal door de één ervaren worden als een zegen, door de ander misschien als een vloek. Zie ook hetgeen op p. 402 werd opgemerkt, aan het eind van 17.04.

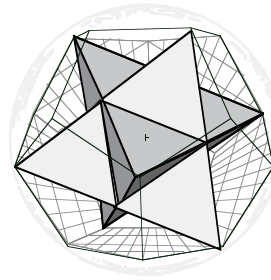
Wat betreft Ahriman en Lucifer nog een paar aantekeningen:

- "De in de wereld als Lucifer en Ahriman aangeduide krachten kunnen we niet ontvluchten. We moeten alleen zien dat we tot hen in de juiste verhouding komen te staan, daar zij in de wereld nu eenmaal noodzakelijke machten zijn. Lucifer brengt al hetgeen verband houdt met wat we als indrukken opdoen, met de hartstochten, met het gevoels- en gemoedsleven. Zonder dat zou het leven droog, nuchter en abstract zijn. We kunnen eenvoudigweg nooit indrukken en gevoelens koesteren, zonder ons in de sfeer van Lucifer te begeven. Waar het om gaat is echter, dat wij nooit in deze sfeer treden zonder de leiding van de Christus-impuls. Aan de andere kant zien we hoe noodzakelijk het juist de laatste tijd (1915) geworden is, de

1 St.-GA260: p. 47 (Sonderdruck).

2 St.-GA193: Zürich; 27-10-19; Ned.vert.: p.15.

*De houtsculptuur
- hoogte ca. 9 m -
in het Goetheanum te Dornach
en het
'offenbare Geheimnis des Raumes'*

Afb. 125*

*Oplossing
van de
Individualiteit
5x31*

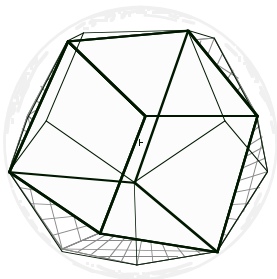
Lucifer

De
Representant
der Mensheid;
'Christus'

2x71

*Het
Goddelijk Kind
in de Paren van
Tegenstellingen*

Ahriman

3x43
Manifestatie
van
Binding, Gebondenheid

Balanspunt van Kubus en Tetraëderpaar

wereld te begrijpen, de wetenschap te ontwikkelen, de uiterlijke natuurkrachten te beheersen. Maar heer en meester van wat de uiterlijke wetenschap is, van wat in de uiterlijke natuurkrachten leeft, is Ahriman. We zouden dom en dwaas blijven indien we het ahrimanische zouden willen ontvluchten. Ook hier gaat het er echter om dat we onder leiding van de Christus-impuls in deze sfeer treden. Niet alleen maar lui een rustpunt zoeken, doch meebelevens dat in de wereld de slinger deze of gene kant uitgaat en dit dan zo te beleven dat we geen stap doen zonder de leiding van de Christus-impuls. *Christus-Erkenntnis* is pas mogelijk als de verhouding van de Christus-impuls tot de in de ziel van de mens werkende luciferische en ahrimanische krachten, duidelijk geworden is." ¹

- "In Goethes tijd kon men de luciferische en ahrimanische werkingen niet duidelijk van elkaar onderscheiden. Vandaar dat de Mephistofiguur in Goethes Faustgedicht in dit opzicht trekken van beide te zien geeft." ²

- "In de middeleeuwen was het meer de fout om vooral de aandacht op Lucifer te vestigen. De fout van de latere tijd is om meer aandacht aan Ahriman-Mephisto te geven. Thans leven we in een tijd waarin steeds meer door de mensen de juiste verhouding tussen de beide wereldmachten Mephisto en Lucifer moet worden ingezien." ³ -

Dit - en meer - wordt tot uitdrukking gebracht in een 9 meter hoge houtsculptuur - zie afb. 125 op p. 412 - van de hand van Rudolf Steiner, destijds bestemd om in het oosten van het Goetheanum te worden opgesteld. Voor het echter zover was, werd dit gebouw door brand verwoest. In het tweede Goetheanum, dat niet identiek is aan het eerste, is het nu op een andere plaats te zien:

- "Wat mij betreft (R.St.) zal men de hoofdfiguur de Christus kunnen noemen. Men zal hem ook kunnen noemen de representant van de in alle opzichten verinnerlijkte mens. De linkerhand is opgeheven naar waar Lucifer van de top van de rotsen naar beneden stort, daar hij zich de vleugels breekt. Niet breekt door de uitstromende kracht van de naar hem opgeheven arm, maar omdat Lucifer, als hij de nabijheid van de Christus gewaar wordt, in zichzelf iets beleeft dat tot het breken van zijn vleugels leidt. Het houdt een verwijzing in dat de Christus, in de samenhang der wereld, iets met Lucifer te maken heeft. Zo ook Ahriman, die in een rotshol hurkt, onder de rechterzijde 'des durchchristeten Menschen'. Ook hier is het weer niet de Christuskracht in de naar hem uitgestrekte arm en hand die hem verlamt; het is hetgeen in zijn ziel optreedt als hij de nabijheid van de Christus gewaar wordt, dat hem ketent en dat het in de aderen van de onder hem omhoog komende aarde verborgen liggende goud, als boeien om hem heen slaat." ⁴

- "Terwijl in het westen de tendentie optreedt het mensen-ik te verharderen, aan de materie te kluisteren opdat het zijn opwaartse beweging tot geestelijke vrijheid vergeet en in een animaal liberalisme slechts welvaartsproducten consumeert, dringt vanuit het oosten een machtige invloed op, die het ik door bedwelming tot oplossing wil brengen." ⁵ Dit is een eigentijds voorbeeld van ahrimanische en luciferische invloeden.

- "De mens zou in de verstarring raken door de ahrimanische machten, indien hij niet eveneens aan de oplossende luciferische machten was blootgesteld. Die geven zijn gedachten vleugels, zodat hij niet verstart, maar door de inwerking van het licht weer kan ontdooien." ⁶

Tot zover enkele aantekeningen met betrekking tot Ahriman en Lucifer.

1 St.-GA272: Dornach; 22-05-15.

2 St.-GA272: Dornach. 20-08-16.

3 id.

4 St.-GA272: Dornach; 22-05-15.

5 Veltman-01: p. 51

6 St.-GA223: Dornach; 01-04-24; Ned.vert. p. 34.

En dan:

<i>bij de kubus</i>	<i>bij de tetraëder</i>
is sprake van eigenschappen die corresponderen met hetgeen werd gezegd over <i>Ahriman</i> :	is sprake van eigenschappen die corresponderen met hetgeen werd gezegd over <i>Lucifer</i> :
<ul style="list-style-type: none"> - binnen de dodecaëdrische ruimte komt, inherent aan de kubus, het getal 129 tot uitdrukking; als 3x43 aanduiding van <i>wat zich manifesteert als Binding, Gebondenheid</i>; - volgens Plato betreft de kubus <i>het element Aarde</i> (Tim.55-d); 	<ul style="list-style-type: none"> - binnen de dodecaëdrische ruimte komt, inherent aan het bij de kubus behorende tetraëderpaar, het getal 155 tot uitdrukking; als 5x31 aanduiding van <i>de Oplossing, het Einde (31) van de Individualiteit (5)</i>; - de tetraëder betreft het <i>element Vuur</i> (Plato, Tim. 56-b); - Lucifer is gerelateerd a/d scheiding der geslachten. I/h elkaar als beeld en spiegelbeeld doordringende tetraëderpaar verschijnen de getallen 17 en 19. Zie 3.07, p. 48 e.v.

Het Balanspunt tussen deze twee getallen, tussen 129 en 155, in de dodecaëdrische ruimte tot uitdrukking komende in het aantal 'bouwstenen' van kubus en tetraëderpaar, is 142, dat is als 2x71 een verwijzing naar *het Goddelijk Kind, temidden van de Paren van Tegenstellingen*.

De eigenaardige correspondentie met kubus en tetraëder
- althans in hun hoedanigheid binnen de dodecaëdrische ruimte - blijkt ook in ander opzicht.

In de relaties tussen de hoekpunten van een dodecaëder verschijnen
5 kubussen en 5x2 tetraëders,
waarvan de hoekpunten met die van de dodecaëder samenvallen.

Elk van de 10 lichaamsdiagonalen van dit lichaam vertoont dan aan beide uiteinden de 5 in de verdeling van 1+2+2

zoals we die ook tot uitdrukking zien komen in de arm- en handhouding van de *'Menschheidsrepresentant'*, met de *bijzondere groepering van de gekromde vingers*.

Afb. 126

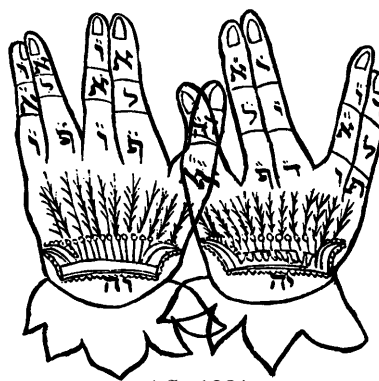

Men kan zich in verwondering afvragen wat het betekent dat deze sculptuur in de 20e eeuw daar zo is komen te staan. Doet overigens de uitgebeelde houding van de '*Menschheits-representant*' denken aan een *aleph*? Over de bijzondere handhouding nog het volgende: afb. 127 toont dezelfde(?) vingergroepering op een grafsteen van 1585 in Praag.¹ De overledene was een Levi Cohen, die als zodanig (Cohen) een relatie had met het priesterambt. Hier, op de oudste nog overgebleven joodse begraafplaats in Europa, zien we voor het eerst - als waarmerk van het priestergeslacht - de in een gebaar van zegening geheven handen der *Kohanim* (= al degenen die met het priesterambt belast waren). Naar verluidt gaat

dit teken terug tot op *Melchizedek*, 'de koning van Salem en priester van de allerhoogste God; deze zegende Abraham en bracht hem brood en wijn'. Hij was 'zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsrekening'. Christus werd genoemd 'hogepriester naar de ordening van Melchizedek' (Gen. 14:17-20; Hebr. 7). Zie de mededelingen van Rudolf Steiner over dit buitengewone onderwerp.²

Afb. 128 laat een 17e eeuwse tekening zien van een paar handen met de (gestrekte) vingers in dezelfde ordening. Op elke hand 16 Hebreeuwse letters, overeenkomende met de 32 paden van wijsheid van de 1e Sefirah, de Kroon of Kether. De kabbalisten hadden een stelsel uitgewerkt van symbolische betrekkingen tussen goddelijke machten, letters, getallen en de verschillende delen van het menselijk lichaam.³

Afb. 128*

En dan iets zeer merkwaardigs (of is het slechts toeval? Men oordele zelf!):

het aantal *bouwstenen* - zie deel B voor de berekening - waarin

de 5 kubussen elkaar in de dodecaëdrische ruimte verdelen is

351

voor de 10 tetraëders, resp. 5 tetraëderparen is dit:

311

Tezamen: 662 = 2x331,

de 33e Ondeelbare.

In de door Zeylmans van Emmichoven gebruikte vormgeving van de *Grundsteinspruch* is

het aantal 'klanktekens' in *het 1e deel van de strofen I, II en III*

tezamen eveneens: 662. N.B.: zie echter ad b) op p. 399!!!

1 Vilimkova: S. 156, Abb. 128.

2 St.-GA223: Bern; 04-09-10.

3 Poncé: p. 8.

Het waren deze 3x13 regels die tijdens de 8 dagen van de *Weihnachtstagung* elke dag werden uitgesproken, op de 1e en laatste dag 2 maal. In totaal 10 maal. Dat overtreft alle andere. Het kwalitatief aspect van 331 is ons niet bekend. Mogelijk geeft het volgende een indicatie: als (11^3-10^3) is het de 11e term van een reeks die door Wijnmalen in het *Godentableau* ¹ werd aangeduid met de naam *Knoem*. In de Egyptische beelding was dit

de god die de Vormen voor het Leven schept.

Tenslotte wat betreft de strofen I, II en III nog een aantekening:

- "Bij de Grieken was het menselijke Zelf nog niet zo abstract geworden als bij ons, samengevloeid als het is in het abstracte Ik-punt, of hoogstens in het denken, voelen en willen. Zij werden de menselijke natuur nog gewaar als een geheel, naar geest, ziel en lichaam. Als ze dan het oeroude zonnewoord, het Apollo-woord lieten horen:

Ken U Zelf,

dan had dat nog betrekking op de totale mens.

Voor ons moet dit woord, in het teken van de tijd worden vernieuwd tot:

Ken U Zelf naar geest, ziel en lichaam." ²

Juist daarop hebben de 10-voudig herhaalde regels betrekking.

17.10:

Het aantal woorden

Het aantal woorden, mede als gevolg van koppeltekens, is:

in het 1e deel van de 1e 3 strofen tezamen:	12x9
in het 2e deel van de 1e 3 strofen tezamen:	15x9
in het totaal van de 4e strofe . . . . .:	6x9
(voorts heeft het 2e deel van de 1e 3 strofen steeds 9 regels; het aantal woorden in deze 3x9 regels is 3Rd.9);	
het totaal aantal woorden in de <i>Grundsteinspruch</i> is:	<u>33x9.</u>

In zijn kwalitatief aspect verwijst 9 naar *het Leven*.

In de 4e strofe, de 'Zeiten-Wende' betreffende, is *het 33e woord: Christus-Sonne*.

In het geheel is dit regel 81, als 9² aanduiding van *de Levenswérking*.

Het lichaam dat Plato niet met name noemde, doch dat hij in relatie wist te staan met het Heelal, werd door Rudolf Steiner in de 20e eeuw als *Grundstein*, resp. *dodecaëdrische Liebesgrundstein* een bijzondere, in zekere zin verborgen plaats gegeven. In dit lichaam verschijnt - als *Ontmoetingspunten in de relaties tussen de 2x10 hoekpunten* -

323, dat als 17x19

een verwijzing inhoudt naar

de Goddelijke Liefde.

Dit getal ligt - evenals 71 ten opzichte van 31 - verborgen achter de stoffelijk zintuiglijke waarneming van 243, als 3x9² aanduiding van *hetgeen zich als Levenswerking manifesteert*.

1 Meer hierover in deel C. .

2 (o.a.) St.-GA260: p. 9/13, 17. 24, 36.

Kijken we nu naar de Grondsteenspreuk, in de versie die we als basis gebruikt hebben:

- de eerste 3 strofen worden uitgezegd in $82+81+80 = 243$ woorden;
  - de 4e strofe is uitgeschreven in 323 klanktekens . . . , edoch: de 'afwijkingen' in deze strofe, laten voorlopig niet toe daarop conclusies te baseren. Opvallend blijft het wel! *Het lijkt alsof juist daar, in de 3 laatste regels, een concentratie lag van onzekerheden ten aanzien van wat metterdaad gerealiseerd zou worden, resp. kon worden:*
- r.89-(23)-(10) . . . . . : Was wir
 r.90-(24)-(11) . . . . . : Aus Häuptern
 r.91-(25)-(12) . . . . . : Zielvoll führen wollen.
 (Zie p. 397 en 399)

17.11: *Het Licht*

In 'DE GRONDSTEEN' - p. 79/81 - wijst Zeylmans van Emmichoven op een bijzonderheid in de 4e strofe. De volgende aantekening geeft er een indruk van:

- "Vijf maal wordt in *der tijden wending* het licht genoemd. Gerangschikt volgens de punten van een pentagram, is het als een vijfvoudig stralende ster. *In mantrische spreuken heeft ieder woord zijn heel precieze betekenis.* De vraag ligt dan voor de hand wat in deze 5 lichtwoorden, waarin verschillende kwaliteiten van licht worden aangesproken, tot uitdrukking komt:

- 1) *wereld-geesteslicht* . . het licht van de heilige Geest,
het licht van de goddelijke Sophia;
- 2) *daghelder licht* . . . . het licht dat in de mensenziel werkzaam moet worden;
een licht dat een nieuw bewustzijn wekt,
het bewustzijnslicht van Michaël;
- 3) *licht dat verwarmt* . . het licht waarin het wezen van de Boeddha straalt;
- 4) *licht dat verlicht* . . . het licht van de Zarathustra-ster;
- 5) *goddelijk licht* . . . . het licht van de oer-ziel van de mensheid, die in de wending der tijden op aarde kon incarneren en drager van het Christuswezen kon worden;

pas daarna verschijnt - in regel 33 - de totaliteit,
de Christus-zon, die alle vijf in zich draagt."
 Tot zover deze aantekening.

De regelposities waarin de vijf lichtwoorden verschijnen zijn, geteld in de 4e strofe, de 2e, 6e, 8e, 11e en 14e. Tezamen 41, dat in zijn kwalitatief aspect is aan te duiden als

het Licht.

17.12: *Slotopmerking*

Met de 'Grundsteinspruch' heeft in deze eeuw iets plaatsgevonden, waarvan de betekenis de maat van het alledaagse alzijdig overschrijdt. In de ter beschikking staande literatuur over dit onderwerp - voor zover men die, zonder een binding te hebben met de Antroposofische Vereniging, onbevangen tegemoet kan treden - is o.i. rijkelijk materiaal aanwezig dat deze mening rechtvaardigt. Wat in al het bovenstaande vanuit de getalstructuur tot uitdrukking kwam, voegt daar in wezen niets nieuws aan toe; het bevestigt slechts, zij het langs een weg die misschien minder bekend is. De gekozen voorbeelden zijn zeker niet volledig; anderzijds zal misschien nog eens blijken dat een enkele de toets der kritiek niet zal kunnen doorstaan. Toch zal daarmee naar we menen, niet getornd kunnen worden aan het volgende:

*de 'Grundsteinspruch' raakt in zijn getalstructuur aan 'Iets',
dat de mensheid gedurende duizenden jaren
stilzwijgend heeft begeleid.
Als zodanig komt dit, als een rode draad in de tijd,
over een periode van tientallen eeuwen
in tal van daartoe geëigende 'omgevingen' tot uitdrukking.*

17.13: *Inhoudsoverzicht hoofdstuk XVII*

	pag.		pag.
17.01: <i>Een aantekening als inleiding</i>	394	17.06: <i>Het getal 42</i>	403
17.02: <i>Iets van de voorgeschiedenis.</i>		17.07: <i>Het getal 127</i>	403
<i>Relatie met de dodecaëder</i>	394	17.08: <i>Coïncidentie? Of uitdrukking</i>	
17.03: <i>De getalstructuur in de</i>		<i>van zinvolheid.?</i>	405
<i>Grundsteinspruch</i>	395	17.09: <i>Het Balanspunt tussen</i>	
<i>(Tekst op p.396-398)</i>		<i>tetraëderpaar en kubus</i>	411
17.04: <i>Een indruk van wat de Grund-</i>		17.10: <i>Het aantal woorden</i>	416
<i>steinspruch (o.a.) behelst</i>	401	17.11: <i>Het Licht</i>	417
17.05: <i>Het getal 71</i>	402	17.12: <i>Slotopmerking</i>	418